

ВИЗАНТИЈСКО-СЛОВЕНСКА ЧТЕНИЈА I

Зборник са научног скупа одржаног
25. новембра 2017. године на Универзитету у Нишу

Центар за византијско-словенске студије Универзитета у Нишу
Међународни центар за православне студије, Ниш
Центар за црквене студије, Ниш

2018.

Бојан М. Томић

*Институт за мултидисциплинарна истраживања, Универзитет у Београду
Међународни центар за православне студије, Ниш – Србија
e-mail: bojantomic@imsi.rs*

Милица М. Томић

*Универзитет у Београду
e-mail: tomic.milica.bg@gmail.com*

**КУЛТУРНО, ИСТОРИЈСКО И НАУЧНО НАСЛЕЂЕ,
И МУЛТИДИСЦИПЛИНАРНИ ПРИСТУП¹**

***Апстракт:** У раду је истакнута повезаност истраживања, очувања и презентације наслеђа, мултидисциплинарног приступа и црквених студија. Та веза је услов за формирање истраживања и презентацију наслеђа које теже целовитости и веродостојној интерпретацији. Приказани су актуелни и планирани будући пројекти и истраживања. Постоји тренд оваквог приступа бащини у нашој земљи, као и у региону. Као носиоци идеје о интегративном приступу наслеђу у тај ток укључени су Центар за црквене студије, Међународни центар за православне студије и Центар за византијско-словенске студије својом истраживачком платформом, издаваштвом, организовањем скупова и учешћем у оснивању и активностима Међународне научне мреже Pax Byzantino-Slava.*

***Кључне речи:** наслеђе, мултидисциплинарни приступ, црквене студије.*

УВОД

Проучавање културног, историјског и научног наслеђа, савремене интегрисане црквене студије и мултидисциплинарни приступ инхерентни су трима центрима из Ниша – Центру за црквене студије, Међународном центру за православне студије и Центру за византијско-словенске студије. Потребно је истаћи скорашња залагања за обједињавање партикуларних аспеката проучавања наслеђа у целину које је присутно и у оквиру ових центара од самог оснивања Центра за црквене студије (2002. године).

На самом почетку важно је саопштити намеру у циљу избегавања неоснованих очекивања. Циљ у овом захвату није презентовање свих праваца истраживања реализованих до сада у оквиру центара, нити тематских целина или коришћених дисциплина, већ тенденциозно наглашавање појединих пројеката реализованих у или изван оквира центара, затим истицање потенцијала оваквог приступа, као и упућивање на планиране акције и пројекте.

¹ Рад је настао у оквиру пројекта *Теорија и пракса науке у друштву: мултидисциплинарне, образовне и међугенерациске перспективе* (ОИ 179048 – област друштвених наука), финансираног од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Сврха скупова као што је научна конференција „Византијско-словенска читенија“ је да сарадници сваког од три центра из свог домена истраживања препознају теме које могу бити од користи осталим истраживачима који се, у најширим оквирима, баве црквеним студијама.

НОВ ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ПРИСТУП У ПОСЛЕДЊИХ ПЕТНАЕСТ ГОДИНА

Формирање Центра за црквене студије у Нишу 2002. године представљало је значајан корак у институционализацији једног новог методолошког приступа у профилисању научне политике у областима које се везују не само за средњи век, већ и за новије форме испољавања православне културе и уметности. Тај приступ је подразумевао и јавно прокламоване сарадње теологије и других наука, чиме је читав пројекат обележен мултидисциплинарним приступом, означивши јасно у чему је суштина методологије научних истраживања у областима црквених студија.²

Проф. др Драгиша Бојовић

Зазирање истраживача природних наука од оних у хуманистичким, „хуманиста“ од теолога, „природњака“ од „друштвењака“, „друштвењака“ од теолога, „природњака“ од теолога и све супротне позиције исувише су честа појава у савременом друштву. Насупрот таквој позицији, једна од мисија Центра за црквене студије и његова агенда је развијање и неговање односа са етаблираним научним дисциплинама, као и оним у повоју.³ Циљ је постепено међусобног дијалога који доводи до откривања нових тема за истраживање, као и разматрање старих теме на нов начин. У питању је нов приступ, који носи карактер мултидисциплинарности. Он као такав, одвија се под покровитељством сва три центра.

НЕОПХОДНОСТ МУЛТИДИСЦИПЛИНАРНОГ ПРИСТУПА

Мултидисциплинарни приступ проучавању културног наслеђа представља заједнички напор да се наслеђе разуме и адекватно интерпретира. Неопходност оваквог приступа објашњава се комплементарним улогама које имају истраживачи из различитих дисциплина. Стручњаци попут историчара уметности, антрополога, археолога, архитеката и историчара обављају само део задатака, док остатак бива препуштен аналитичарима из природних и техничких наука (хемичарима, физичарима, биолозима, инжењерима).⁴ Многоструки посао је пред прегаоцима: они врше анализе, али и интерпретацију резултата. Проучавање историјских докумената и сакралних списа додаје контекст предмету проучавања. Осим религијског, оваква трагања откривају и свеобухватни контекст (историјски, културни, научни, војно-политички, национални, уметнички...). Истраживачи црквених студија најпозванији су за оваква проучавања сходно познавању проблематике и модалитета оваквих истраживања.

Коришћењем мултидисциплинарног приступа добија се могућност не само за постизање оптималног решења приликом обнављања и заштите одређеног објекта

² Бојовић 2004, 9.

³ Бојовић 2008, 11.

⁴ Королија Црквењаков 2014, 33-34.

Јанчић Хајнман 2014, 29.

баштине (културног, историјског или који се тиче нечијег научног рада), већ и за актуелизацију самог наслеђа (чији је циљ интеграција у друштвени живот путем популаризације која је у складу са савременим захтевима примаоца).

О НАСЛЕЂУ

Културно, научно и историјско наслеђе нису засебне јединице које је прокламовало одређено административно тело већ су актуелна целина за истраживаче. Употребљени термин *целина* овде реферише на интегралност, нераздељивост која је потврђена вековним везама, те заједничким узорима, инспирацијама, изворима и учитељима.

Потребно је предочити одређене научно-методолошке околности у раду са наслеђем и указати на две чињенице које проистичу из њих. Обе се односе на оно што је досад истакнуто у вези са три центра. Прва је да начин на који се интерпретира наслеђе модулише однос друштва према прошлости. Без црквених студија рад на истраживању наслеђа је неоснован и нецеловит, те као такав склон учитавањима и идеолошки лако употребљив.

Друга околност је да управо мултидисциплинарност представља савремени оквир за приступ наслеђу. Приступ из различитих аспеката у сржи је студија наслеђа. Партикуларне реализације у оквиру тог приступа се разликују. Док су неки истраживачи склони употреби већ развијених методологија које се користе у другим наукама (друштвеним, хуманистичким, и/или природним), други развијају свој лични приступ утирућу пут онима који им следе.

ПРИМЕРИ МУЛТИДИСЦИПЛИНАРНОСТИ У САВРЕМЕНОМ РАДУ СА НАСЛЕЂЕМ У СРБИЈИ

Одабрани примери мултидисциплинарности на различите начине су повезани са црквеним студијама, као и са презентацијом идеја сакралног, духовног и предањског.

Међународна научна мрежа *Rex Byzantino-Slava* основана је 2015. године споразумом између 22 центра, института, академије, департмана и асоцијације из 8 земаља (Србије, Бугарске, Грчке, Пољске, Италије, Русије, Швајцарске и Грузије) са циљем да се формира оквир за сарадњу по питању постојања заједничких извора историје, духовности и културе, и њиховог представљања глобалној научној заједници.⁵ Међу оснивачима ове интегрисане мреже су сва три центра из Ниша. Мрежа тренутно чини 29 институција. Електронска платформа постављена је тројезично – на српском, руском и енглеском, а обухвата одреднице Византијска држава, Патристика, Палеославистика, Рукописи и старе штампане књиге, Речници и енциклопедије, Часописи и одредницу са изворима.

Дигитализација као делатност на пољу осавремењавања видова доступности наслеђа од интереса је за науку и културу, али и за рачунарску технологију.⁶ Она је далеко више од превођења у електронску форму јер обухвата и обраду и организацију материјала коришћењем информационих система.⁷ У Србији су у дигитализацију укључени стручњаци са Математичког факултета Универзитета у Београду и Математичког института САНУ. Национални центар за дигитализацију представља

5 СПОРАЗУМ... 2015.

6 Мижаловић 2002, 1.

7 Огњановић 2002, 2.

конзорцијум у којем тренутно учествују и Археолошки институт САНУ, Архив Србије, Народна библиотека Србије, Народни музеј, Републички завод за заштиту споменика, те Југословенска кинотека. При Министарству културе и информисања основан је Сектор за развој дигиталне истраживачке инфраструктуре у области културе и уметности у чијем раду, такође, учествују математичари. Израдом правилника и националног портала за културу, са краткорочним циљем формирања централног регистра и дугорочним циљем дигитализације целокупне грађе, руководи помоћник министра др Дејан Масликовић. Ова два примера сусрета стручњака из математичких наука са баштином указују на приступ који повезује.

Захтев за електронским документовањем баштине укључује и дигитализацију црквене периодике. Као пример може послужити дигитализација часописа „Жички благовесник“ који је излазио у периоду од 1939. до 1941. године, и затим поново од 1997. године.⁸ Након што је утврђено да Народна библиотека „Стефан Првовенчани“ из Краљева поседује веома мали број старијих свезака, а да ситуација није боља ни у епархијској библиотеци и црквеним архивима Епархије жичке, нити у манастиру Жича, донета је одлука да се изврши дигитализација комплетне колекције старих бројева из колекције Библиотеке Српске патријаршије. На овај начин стари бројеви овог издања постали су поново доступни.⁹ Пример дигитализације дела Атанасија Стојковића представља склоп научне и црквене баштине.¹⁰

Уз то, Математички институт САНУ носиоца је интердисциплинарног пројекта "Развој нових информационо-комуникационих технологија, коришћењем напредних математичких метода, са применама у медицини, телекомуникацијама, енергетици, заштити националне баштине и образовању", чији је руководиоца др Зоран Огњановић.¹¹ Програм под називом „Дигитализација културног и научног наслеђа са применама у средњошколској и универзитетској настави математике, информатике, астрономије, историје и српског језика“ саставни је део тог пројекта, реализован у оквиру „Програма подстицања и популаризације науке у 2011“.¹²

У циљу формирања Аудио-визуелног архива Српске академија наука и уметности, као и Центра за дигитализацију Српске академија наука и уметности, оформљен је одбор у оквиру САНУ. Планирано је да овај архив служи као аудио-визуелна збирка свих значајних дела српске културне, историјске (уметничке) и научне баштине из САНУ (Архив САНУ, Архив САНУ у Сремским Карловцима, Библиотека САНУ и Уметничка збирка САНУ) која би била доступна за обраду стручним лицима, али и да се у оквиру њега одреде стандарди за дигитализацију. Осим очувања баштине, овим би била извршена и нова систематизација.

Културни догађај сезоне 2015/2016. представља изложба „*Пупин од физичке до духовне реалности*“ ауторке Александре Нинковић Ташић, одржана у Историјском музеју Србије. Овај мултидисциплинарни приступ баштини промовише научно, технолошко и православно наслеђе Михајла Пупина. Изложбом су актуелизоване вредности којима је Пупин тежио, а његова заоставштина учињена је покретачем у савременој култури. Изложба је један од пројеката Образовно-истраживачког друштва „Михајло Пупин“, чија је ауторка изложбе и председница. Друштво се бави

8 Vošinić 2016, 16.

9 Vošinić 2016, 18.

10 Пејовић 2014.

11 Пројекат Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије са ознаком III 044006.

12 Шеган 2015, 142.

истраживањем свих врста Пупинове заоставштине и промоцијом вредности којима је тежио. Започињући више него једнодневно прослављање петнаестогодишњице рада, Центар за црквене студије био је координатор предавања Александре Нинковић Ташић под називом „Вера и родољубље Михајла Пупина“ одржаног пред пуном салом Светосавског дома Саборне цркве у Нишу октобра 2016. године.

Мултидисциплинаран научни тим који чине стручњаци из Библиотеке Српске патријаршије, затим са Православног богословског факултета, Филозофског факултета и Филолошког факултета Универзитета у Београду, као и из Народне библиотеке Србије, у оквиру пројекта „Истраживање и прикупљање српских рукописа у иностраним библиотекама, манастирима и збиркама“ бавио се откривањем српског писаног културног наслеђа похрањеног изван граница Србије. У оквиру овог пројекта првенствено се обрађују стари богослужбени рукописи, којих је и највећи број. Увидом у дела омогућено је, на првом месту, проучавање историје језика али и неких посебних области као што је орнаментика код Срба. Циљ пројекта је архивирање и формирање каталога српских књига које се налазе у целом свету. Таквим сабирањем рукописне грађе може се доћи до вредних података о друштвено-културним кретањима српског народа. Један од уесника у овом пројекту је и сарадник Међународног центра за православне студије проф. др Зоран Ранковић.

Пример ослањања на савремене научне методе и технике, те технологију приликом третирања црквене башине представљају процеси конзервације и рестаурације. Формирање мултидисциплинарног експертског тима из четири институције (Галерије Матице српске, Нови Сад, Института за нуклеарне науке „Винча“, Народног музеја, Београд, и Покрајинског завода за заштиту споменика културе Војводине) који је сачинио научно-конзерваторску студију икона са иконостаса манастира Крушедол, сликовит је пример интеракције међу истраживачима из различитих области.¹³ Захваљујући мултидисциплинарном приступу у анализи и интерпретацији обелодањени су подаци који нису били забележени у архивама (а који без коришћења метода природних наука не би били доступни).¹⁴

Савремена музеологија захтева еквивалентан концепт излагања јер мора бити у складу са потребама друштва.¹⁵ Нова тумачња контекста стваралаштва присутна су унутар поставки, што даје простор за црквене студије.

ПРИМЕР ИЗ РЕГИОНА

Сходно основним идејама сва три центра негују сарадњу са научницима из региона. Из тог разлога интересантан је и пример дигитализације која се односи на православну духовност (агиологију) и наслеђе у Бугарској. Енциклопедију словенских светитеља (Encyclopaedia slavica sanctorum) која представља електронску платформу чијем је садржају могуће приступити на неколико начина развили су бугарски стручњаци са Института за математику и информатику Бугарске академије наука.¹⁶

Овај интерактивни црквени календар садржи и текстове из средњовековних словенских манускрипта. Читав пројекат остварен је у сарадњи између тима са Института за математику и информатику са тимовима са Универзитета „Свети Климент

13 Korolija-Crkvenjakov 2012a, 235.

14 Korolija-Crkvenjakov 2012b.

15 Кулић 2009, 10.

16 Paneva-Marinova 2012.

Охридски“ из Софије и Одељка за стару бугарску књижевност са Института за Књижевност Бугарске академије наука.

ПРОЈЕКТИ О СВЕТЛОСТИ У ЦРКВЕНИМ СТУДИЈАМА

У 8, 9, 10 и 11 броју часописа Црквене студије објављени су радови са мултидисциплинарном тематиком међусобног односа науке, културе и иконописа, а све фундирано светлошћу. Неки су део пројекта започетог у самом часопису, а заступљени су и чланци који су део глобалне иницијативе преточене у међународни пројекат. Објављено је разматрање иницирано Унесковим пројектом Међународна година светлости 2015. У раду *Перспектива интердисциплинарног повезивања науке, културе и теологије у 2015. години* идеја се односила на разлоге и модалитете учешћа теолога у овој манифестацији мултидисциплинарног карактера за коју су иницијативу покренули физичари.¹⁷ Два чланка су интегрални део пројекта о црном (Црном) и белом (Белом). У њима се тема светлости и таме обрађује са становишта космологије, физиологије, физике, симболичности, психологије и теологије у циљу њиховог разматрања у иконопису.¹⁸ На примеру образовног пројекта о светлости за иконописце у оквиру објављеног рада представљено је мултидисциплинарно разматрање научне заснованости експертисе у уметности и теологији чији је саставни део представљање савремених аналитичких метода у студијама баштине.¹⁹

ДИСКУСИЈА

Представљени примери из блиске прошлости приказују постојање праксе коришћења мултидисциплинарног приступа при проучавању, третирању и презентацији наслеђа у нашој земљи и у региону.

Међу носиоцима идеје о интегрисаном приступу наслеђу издвајају се Центар за црквене студије, Међународни центар за православне студије и Центар за византијско-словенске студије како својом истраживачком платформом, издаваштвом и организовањем скупова, тако и учешћем у оснивању и активностима Међународне научне мреже *Rax Byzantino-Slava*. Формирање Мреже доноси знатан број нових могућности за повезивања, сагледавања, размену и презентацију у оквиру глобалног дискурса, што представља шансу истраживачима у предстојећем периоду.

Дигитализација је на међународном нивоу актуелан пример сарадње која се одвија између стручњака за информационе системе и стручњака попут херитолога, историчара науке, теолога, и осталих. У циљу смисленог концепта организације у поступку дигитализације баштине која се доводи у везу са православном заоставштином нашег народа, а тиме и њене унапређене презентације, неопходно је претходно проучити богослужбена, светоотачка, патролошка, теолошко-философска дела и извршити њихово груписање и класификацију. Црквене студије су, дакле, незаобилазан део дигитализације духовног наслеђа на првом нивоу. На другом нивоу сама дигитализација културне баштине отвара нове могућности за црквене студије.

17 Томић 2014.

18 Томић 2012.

Томић 2013.

19 Томић 2011.

Томић 2010.

Ново откривање и презентација културног, историјског и научног наслеђа воде ка целовитом и веродостојном тумачењу. Оно не само да бива мултидисциплинарно обрађено него бива и адекватно интерпретирано укључивањем православних студија али и презентовано коришћењем нових технологија.

Процеси конзервације и рестаурације, који су у својој основи мултидисциплинарни, када се односе на црквену баштину део су црквених студија, такође. Дело које бива третирано мора претходно бити испитано са различитих аспеката, укључујући и теолошки.

ЗАКЉУЧАК

Широк је спектар истраживања у којима препознајемо мултидисциплинаран приступ културном, историјском и научном наслеђу, уз коришћење црквених студија. Међу представљеним примерима конзервација и рестаурација, као и дигитализација баштине су процеси који су мултидисциплинарни у својој основи. У примерима изложбе о Михајлу Пупину, истраживања и прикупљања српских рукописа ван граница Србије и пројеката који се тичу међусобног односа светлости и икона истраживање или презентације баштине бивају побољшане кроз мултидисциплинарни приступ и употпуњене контекстом из црквених студија.

Постоји тренд оваквог приступа баштини у нашој земљи, као и у региону. У тај ток укључен је и Центар за црквене студије, који је од свог оснивања био носилац идеје о интегрисаном приступу наслеђу, заједно са Међународним центром за православне студије и Центром за византијско-словенске студије који су основани касније. То им у будућности даје шансу да буду простор и покровитељ нових истраживања односа наслеђа, мултидисциплинарног приступа и црквених студија следећи досадашње тенденције али и трасирањем нових.

Литература

- Бојовић, Д. (2004): „Уз први број часописа Црквене студије“. *Црквене студије*. 1, 9.
- Бојовић, Д. (2008): „Уз пети број часописа „Црквене студије“. *Црквене студије*. 5, 11.
- Voštinić, A. (2016): „Žički Blagovesnik (Žiča monastery herald of annunciation)“. in: Mitić, N. (ed) *Review of the National Center for Digitization*. Belgrade: Faculty of Mathematics. 29, 16-24.
- Јанчић Хајнеман, Р. (2014): „Улога науке о материјалима у заштити културног наслеђа“. у: Bulatović, D. (ur). *Treća godišnja konferencija muzeologije i heritologije: Nauka i baština*. Beograd: Centar za muzeologiju i heritologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. 23-30.
- Korolija-Crkvenjakov, D. D., Stojanović-Marić, M., Andrić, V., Gajić-Kvašček, M. (2012a): „Multidisciplinarni pristup kao osnov za unapređivanje znanja o kulturnom nasleđu“. у: *Knjiga radova sa prvog naučnog simpozijuma sa međunarodnim učešćem „Teorija i praksa nauke u društvu: od krize ka društvu znanja“*. Beograd: Hemijski fakultet Univerziteta u Beogradu. 231-237.

Королија-Црквењаков, Д., Андрић, В., Марић-Стојановић, М., Гајић-Квашчев, М., Гулан, Ј., Марковић, Н. (2012b): *Иконостас цркве манастира Крушедола - научно конзерваторска студија*. Нови Сад: Галерија Матице српске.

Королија Црквењаков, Д. (2014): „Конзервација и рестаурација уметничких дела између научних знања и добре занатске праксе“. у: Bulatović, D. (ur). *Treća godišnja konferencija muzeologije i heritologije: Nauka i baština*. Београд: Centar za muzeologiju i heritologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. 31-35.

Кулић, Б. (2009): „Уводна реч“. у: Кулић, Б., Мереник, Л. (ур). *Зборник Семинара за студије модерне уметности Филозофског факултета Универзитета у Београду V – 2009*. Нови Сад, Београд: Галерија Матице српске, Филозофски факултет Универзитета у Београду. 9-11.

Мијажловић, Ж. (2002): „Foreward“. у: Мијажловић, Ж. (ур). *Pregled Nacionalnog centra za digitalizaciju*. Београд: Matematički fakultet. 1, 1-2.

Огњановић, З. (2002): „Nacionalni centar za digitalizaciju“. у: Мијажловић, Ж. (ур). *Pregled Nacionalnog centra za digitalizaciju*. Београд: Matematički fakultet. 1, 3-11.

Paneva-Marinova, D., Pavlov, R., Goynov, M. (2012): „Two Integrated Digital Libraries for Knowledge and Iconography of Orthodox Saints“. in: Ioannides, M., Fritsch, D., Leissner, J., Davies, R., Remondino, F., Caffo, R. (eds). *Progress in Cultural Heritage Preservation. EuroMed 2012*. Berlin, Heidelberg: Springer. 684-691.

Пејовић, Н., Мијажловић, Ж. (2014): „Књиге Атанасија Стојковића у Виртуелној библиотеци Математичког факултета“. у: Димитријевић, М. С. (ур). *Зборник радова конференције “Развој астрономије код Срба VII” Београд, 18-22. април 2012, Публ. Астр. друш. “Руђер Бошковић”*. 13, 541-552.

СПОРАЗУМ О ОСНИВАЊУ МЕЂУНАРОДНЕ НАУЧНЕ МРЕЖА PAX BYZANTINO-SLAVA. Ниш, 8. децембар 2015. <http://orthodox-studies.org/index.php/component/content/article?id=61>

Томић, Б. М. (2010): „Савремене хемијске и физичке аналитичке методе у студијама уметничких материјала (развој мултидисциплинарности у 2009. години)“. у: *Живопис*. 4, 83-105.

Томић, Б. М. (2011): „Експертиза у уметности и експертиза у теологији на примеру пројекта о светлости за иконописце“. у: *Црквене студије*. 8, 405-412.

Томић, Б. М. (2012): „Основа проблематике парадокса црног и белог: астрофизичко, физиолошко, теолошко и иконописачко становиште“. у: *Црквене студије*. 9, 527-537.

Томић, Б. М., Томић, М. М. (2013): „Мултидисциплинарна истраживања о црном и белом: границе, парадоксалности и уметничка (иконописачка) инспирација“. у: *Црквене студије*. 10, 375-388.

Томић, Б. М., Томић, М. М. (2014): „Перспектива интердисциплинарног повезивања науке, културе и теологије у 2015. Години“. у: *Црквене студије*. 11, 689-696.

Шеган, М., Лајбеншпергер, М., Рајић, С., Ивановић, А., Огњановић, З. (2015): „Дигитализација научног и културног наслеђа у средњошколском образовању“. у: *Допринос истраживачких налаза развоју образовних политика. Зборник радова*. Београд, 142-146.

Bojan M. Tomić
Milica M. Tomić

**CULTURAL, HISTORICAL AND SCIENTIFIC HERITAGE,
AND MULTIDISCIPLINARY APPROACH**

Paper highlights the connection between research, preservation and presentation of heritage, multidisciplinary approach and church studies. This connection is a ground base for research and presentation of heritage that strive for integrity and credible interpretation. Current and planned future projects and researches are presented. This kind of approach to heritage is a trend in our country, as well as in the region. As bearers of the idea of integrative approach to heritage, The Center for Church Studies, The International Center for Orthodox Studies and The Center for Byzantine-Slavic Studies belong to this flow, with their research platform, publishing, organizing conferences and participating in founding of International Research Network Pax Byzantino-Slava.

Византијско-словенска чтенија I

Издавачи

Центар за византијско-словенске студије Универзитета у Нишу
Међународни центар за православне студије, Ниш
Центар за црквене студије, Ниш

За издаваче

Драгиша Бојовић

Штампа

Пунта, Ниш

Тираж

100

ISBN 978-86-7181-105-7